

Nr 141.

Av herr **Schlyter**, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning.

Det under punkt 15 i andra huvudtiteln upptagna anslaget till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning är knutet vid vissa av riksdagen godkända villkor, angivna i domsagostadgan m. fl. författningar. I dessa villkor föreslås av departementschefen vissa ändringar, vilka i allmänhet synas väl avvägda, men lämnas villkoren i övrigt orubade. I följande avseenden hemställer jag om jämkningar i villkoren för anslagets utgående.

1. Å sid. 52 i statsverkspropositionen yttrar departementschefen: »I samband med nu föreslagna anordningars genomförande torde emellertid tillika, särskilt med hänsyn till de betydande kostnader som genom förordnande av assessor såsom biträdande domare skulle tillskyndas statsverket, böra föreskrivas, att dylikt förordnande endast må meddelas undantagsvis, då annan lämplig vikarie ej finnes att tillgå.»

Jag ber att något närmare få belysa frågan om förordnande av assessor såsom biträdande domare.

Vid utfärdandet av kungörelserna den 4 juni 1926 nr 187 och 188, om ändring i domsagostadgan resp. om assessors tjänstgöring vid häradsrätt, var Kungl. Maj:t av hänsyn till gällande domsagostadga i viss mån inskränkt i sin befogenhet att meddela bestämmelser i ämnet. Sålunda kunde Kungl. Maj:t icke utan riksdagens hörande i fråga om hovrättsassessorers tjänstgöring vid häradsrätt meddela några bestämmelser avvikande från dem som gällde för vice häradshövding. Följden härav blev, att i 2 § av K. K. nr 188 även måste upptagas skyldighet för assessor att tjänstgöra som biträdande domare och att i 6 § av samma K. K. meddelas bestämmelser angående assessors löneförmåner i dylikt fall; jfr 32 § domsagostadgan.

Med de stora anspråk, som måste ställas på hovrätternas assessorer, kan det icke vara lämpligt, att de skola tagas i anspråk för förordnanden så som biträdande domare i häradsrätt. Dylika förordnanden lämpa sig — bortsett från de allra största domsagorna där fasta inskrivningsdomare böra finnas — bäst för hovrättsaspiranter på det allra yngsta fiskalsstadiet, sedan hovrätten underkastat dem tillräcklig prövning för att kunna bedöma

deras lämplighet för fortsatt förordnande på domarbanan. Möjligheten för en hovrätt att utsända assessorer såsom biträdande domare medför risken av sänkta kompetenskrav på assessorerna samt av ett återinförande på en bakväg av de forna s. k. tingshästarna, vilkas fullständiga sammansmältande med hovrättsassessorerna var syftet med författningsändringarna den 4 juni 1926. Härtill kommer att staten genom användande av dylik onödigt dyrbar arbetskraft på biträdande domarposterna tillskyndas en alldeles onödig extrakostnad, vilken redan nu uppgår till 2,500 kr. om året utom dyrtidstillägg för varje biträdande domareplats, som sålunda besättes med en assessor, och vilken, om Kungl. Maj:ts förslag ifråga om avlöning åt assessor som förordnas till biträdande domare bifalles, skulle bliva ännu större.

När det nu föreslås att dylikt förordnande »endast må meddelas undantagsvis, då annan lämplig vikarie ej finnes att tillgå», torde i realiteten ovan anförda synpunkter redan hava vunnit beaktande, i det att den situation att annan lämplig vikarie ej skulle finnas att tillgå knappast torde kunna inträffa. Bestämmelsen är emellertid så vag, att den öppnar möjlighet till ett kringgående av syftet med densamma. Jag får därför i stället föreslå,

att riksdagan ville i sin motivering till anslagets beviljande uttala, att assessor icke skall vara pliktig mottaga förordnande som biträdande domare, och att, om sådant förordnande ändock meddelas assessor, något tilläggsarvode utöver biträdande domares i domsagostadgan fastställda lön icke må utgå.

2. Statsverkets utgifter med anledning av lagen om fri rättegång hava under de senare åren stegrats på ett sätt, som givit anledning antaga, att bestämmelserna i något avseende kunnat missbrukas. Det bör därför hälsas med tillfredsställelse att, på sätt under punkt 19 (sid. 62) i statsverkspropositionen meddelas, inom justitiedepartementet igångsatts en utredning för att utröna, huruvida icke statsverkets kostnader för ifrågavarande ändamål skulle kunna nedbringas. Inom min erfarenhet falla vissa från olika håll gjorda ansatser till dylika missbruk. Sålunda hava nog i åtskilliga fall rättegångsbiträden förordnats för part där detta icke varit erforderligt. I andra fall hava rättssökande funnit medel att bereda sig fri rättegång, där detta vid lagens tillkomst ej varit avsett. Jag har sålunda sett exempel på hurusom äkta makar, vilka varit ense icke blott om att söka hemskillnad utan även beträffande alla villkoren för densamma och vilka fördenskull underskrivit en gemensam ansökan till rätten, avstått från ansökningens ingivande, då lagen om fri rättegång i sådant fall ej ger möjlighet till bidrag av statsmedel, och i stället anhängiggjort ett mål genom stämning, därvid å ömse sidor förskaffande sig fri rättegång och statsav-

lönade rättegångsombud. Till stävjande av dylika försök att komma i åtnjutande av statsunderstöd vid skilsmässors sökande utan att detta betingas av rättsskipningshänsyn, torde det vad häradsrätterna beträffar vara lämpligt att frågan om beviljande av fri rättegång, vilken enligt domsagostadgan ankommer på förste notarien att pröva, i stället överlämnas till domhavanden, av vilken lär kunna förväntas ett mognare omdöme. Den av justitiedepartementet igångsatta utredningen torde icke böra utgöra hinder för att omedelbart vidtaga den fristående åtgärden att ur domsagostadgan stryka den bestämmelse, som överlämnar beviljandet av fri rättegång åt förste notarien.

Jag hemställer därför,

att riksdagen i samband med beviljandet av anslaget till domsagornas förvaltning ville hemställa, att Kungl. Maj:t måtte gå i författning om att punkt 5 i 2 § av domsagostadgan, såvitt angår beviljandet av fri rättegång eller förordnandet av rättegångsbiträden måtte upphävas.

3. I en underdånig skrivelse den 30 nov. 1927 har styrelsen för föreningen Sveriges häradshövdingar gjort framställning om sådan ändring i gällande bestämmelser angående de rättsbildade domsagobiträdernas tingsättning, att den s. k. första befogenhetsgradens kompetens skulle något vidgas. Styrelsen hemställer nämligen, »att genom ändringar av bestämmelser antingen i lagen om särskilda tingsammansattnar för handläggning av vissa mål och ärenden eller i domsagostadgan möjlighet må beredas häradshövding att vinna befrielse dels från handläggning av mål i huvudsakligen samma utsträckning, som avsågs i det utkast, vilket framlades av de sakkunniga, vilka under år 1924 inom justitiedepartementet biträdde med anledning av, bland annat, vissa då ifrågasatta ändringar i domsagostadgan, dock med den inskränkningsen att från det antal allmänna tingsammansattnar, varå häradshövding skulle kunna vinna den föreslagna befrielsen, skall, i likhet med vad nu gäller i fråga om tremansnämndsmål och ärenden, undantagas tre, dels ock, på sätt Svea hovrätt i sitt över nämnda utkast avgivna yttrande tillstyrkt, från handläggning av i utkastet omförmälda brottmål, även då talan däri förts av målsägare.»

Till förmån för detta styrelsens yrkande talar icke blott den av styrelsen åberopade synpunkten, att den föreslagna kompetensutvidgningen torde vara en konsekvens av den vid årsskiftet genomförda inskränkningsen i antalet av de allmänna tingsammansattnar ett fullt tingsmyndigt biträde äger hålla, utan även hänsyn till de ungas intresse av en förbättrad utbildning. Ett bifall till styrelsens framställning på denna punkt skulle dessutom beträffande ett mycket stort antal domsagor medföra den goda verkan, att häradshövdingarna bleve i stånd att praktiskt taget själva handlägga alla

viktigare mål och ärenden. Förslaget innebär alltså ett rationellt fortgående på den väg, som av statsmakterna under det senaste decenniet ansetts vara den riktiga och lärer, såsom Svea hovrätt i sitt citerade yttrande anfört, ej möta någon betänklighet. Att i samband med en dylik utvidgning av de unga notariernas kompetens göra sådan ändring i tremanstingslagen, att de ifrågavarande målen även skulle kunna handläggas å tings-sammanträden med tremansnämnd, synes för närvarande ej böra ifrågakomma, utan torde företräde böra givas åt styrelsens andra alternativ att allenast ändra domsagostadgan. För att riksdagen må bli i tillfälle att redan i år taga ståndpunkt till styrelsens framställning, över vilken utlåtanden från hovrätterna redan infordrats av Kungl. Maj:t, ehuru ärendet ej hunnit upptagas till prövning före statsverkspropositionens avlåtande, har jag ansett frågan böra i detta sammanhang bringas under riksdagens övervägande.

I en senare underdånig skrivelse av den 14 jan. 1928 har samma styrelse anfört:

»Enligt 21 kap. 2 § i lagen om delning av jord på landet skall vid förfall för ägodelningsdomaren hovrätten till hans ställföreträdare förordna lagkunnig, i domarevärv erfaren person, och då, enligt vad styrelsen för föreningen Sveriges häradshövdingar haft tillfälle att inhämta, det på grund av nämnda bestämmelse icke lärer vara att förvänta, att till sådan ställföreträdare kommer att förordnas den, som icke har högre kompetensgrad än den i 24 § första stycket 2 c och andra stycket i domsagostadgan angivna, komma utan tvivel svårigheter att uppstå för häradshövding i egenskap av ägodelningsdomare att för semester eller annan tjänstledighet få kompetent ställföreträdare. Styrelsen har därför funnit det angeläget, att åtgärder vidtagas för att i möjligaste mån förebygga och minska de olägenheter, som måste befaras bli en följd av nämnda svårigheter, och en utväg härtill synes vara att åtminstone i viss begränsad omfattning tillerkänna även den, som ej har högre kompetensgrad än den i 24 § första stycket 2 c och andra stycket i domsagostadgan angivna, behörighet att vara ägodelningsdomares ställföreträdare. I sådant syfte får styrelsen härmed i underdånighet hemställa om tillägg i nedannämnda avseenden i stadgan den 12 juni 1925 med vissa föreskrifter angående domsagornas förvaltning, nämligen:

1) att det skall åligga förste notarien att, när ägodelningsdomaren ej själv tager befattning med ärendet, *dels* mottaga handling, som må till ägodelningsdomaren ingivas, samt anmälan eller framställning, vilken ankommer på prövning eller åtgärd av denne, ävensom, enligt de närmare föreskrifter ägodelningsdomaren meddelar, öppna och granska ankommande, till ägodelningsrätten eller dess ordförande ställda postförsändelser, *dels* meddela beslut och vidtagna åtgärder, som enligt lagen den 19 juni 1919 om fri rättegång och förordningen den 19 december 1919 om vad iakttagas

skall vid tillämpning av nämnda lag ankomma på ägodelningsrättens ordförande, dels ock föra den i 21 kap. 36 § jorddelningslagen föreskrivna dagbok,

2) att vad i 2 § andra och tredje styckena sägs om domaren skall äga motsvarande tillämpning i fråga om ägodelningsdomaren,

3) att även den, som har kompetens endast enligt 24 § första stycket 2 c och andra stycket må vara behörig

att enligt lagen den 18 juni 1926 om sammanläggning av fastigheter å landet 11 och 12 §§ inhämta och infordra yttranden samt meddela föreläggande för sökande att inkomma med ytterligare utredning,

att i ärende angående sammanläggning av fastigheter utan samband med avstyckning meddela slutligt beslut,

samt att enligt 21 kap. 29 § första och andra styckena i jorddelningslagen förklara inkommet mål icke kunna av ägodelningsrätten upptagas till prövning och i anledning av anförda besvär meddela beslut i fråga om jäv,

4) att även den, som har allenast den i 23 § avsedda domarekompetens, må vara behörig att jämlikt nedannämnda paragrafer i 21 kapitlet i jorddelningslagen vidtaga följande åtgärder, nämligen

föranstalta om val av ägodelningsnämndemän (3 och 5 §§),

utfärda kallelser enligt 6 och 7 §§,

utfärda kallelser och kungörelse enligt 10 §,

utfärda stämning enligt 24 §,

infordra handlingar från lantmätare enligt 26 och 27 §§,

utsätta tid och ort för måls handläggning vid ägodelningsrätten (29 § tredje stycket),

inhämta yttrande från byggnadsnämnd enligt 42 § fjärde stycket,

förelägga klagande part att inkomma med protokoll (54 § andra stycket),

samt vidtaga de i 55, 56 och 57 §§ omförmälda på ägodelningsdomaren ankommande åtgärder,

5) att vad i 27 § domsagostadgan sägs angående uppgift eller under rättelse om sammanträde med häradsrätt, synerätt eller ägodelningsrätt skall äga motsvarande tillämpning i fråga om beslut eller åtgärd av ägodelningsdomare i de fall, då hans ställföreträdare icke äger behörighet att meddela beslut eller vidtaga åtgärd.»

Ehuru sistnämnda ärende ännu icke hunnit så beredas, att någon standpunkt till detaljfrågorna för närvarande kan intagas vare sig av riksdagen eller Kungl. Maj:t, lär det icke möta någon betänklighet att riksdagen redan nu bemyndigar Kungl. Maj:t att i analogi med domsagostadgans bestämmelser rörande domhavandes tjänstegöromål meddela närmare föreskrifter angående överflyttande av vissa av ägodelningsdomarens göromål å förste notarien i domsagan eller angående vikarie för ägodelningsdomaren. Tydligt är, att om min hemställen härovan under 2 bifalles, motsvarande

jämkning måste göras i styrelsens förslag beträffande ägodelningsdomaren. Måhända skulle Kungl. Maj:t på grund av ärendets brådskande beskaffenhet funnit sig oförhindrad att pröva styrelsens framställning utan riksdagens hörande. Då detta med hänsyn till vikten av domsagostadgans kompetensbestämmelser skulle inneburi ett betänkligt prejudikat, har jag ansett det vara angeläget att genom frågans framförande motionsvägen tillförsäkra riksdagen tillbörlig medbestämmanderätt.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen måtte förklara hinder för Kungl. Maj:t från riksdagens sida icke möta att, därest Kungl. Maj:t skulle finna de av styrelsen för föreningen Sveriges härads hövdingar i dess skrivelser den 30 nov. 1927 och den 14 januari 1928 framförda önskemål förtjänta av beaktande, meddela de bestämmelser i ämnet, som därav föranledas.

4. Med hänsyn till de gynnsamma erfarenheterna av inskrivningsdomarsyssans inrättande i Södra Roslags domsaga torde tiden nu vara inne att taga under överbägande, icke blott huruvida befattningen kunde göras till ordinarie, utan även huruvida icke biträdande domarbefattningarna i vissa andra större domsagor kunde ombildas till ordinarie inskrivningsdomartjänster. Inrättandet av dylika ordinarie domarbefattningar vid sidan om härads hövdingetjänsterna, jämförliga med åtskilliga rådmansbefattningar i medelstora och större städer, skulle även medföra en önskvärd ökning i möjligheten till befördran till ordinarie domartjänst för domaraspiranter, vilka på grund av nuvarande mörka befördringsutsikter oskäligt länge få vänta på ordinarie anställning. Hänsyn till processreformen torde icke behöva ställa sig hindrande i vägen för inrättandet av ett mindre antal dylika befattningar, då de utan minsta tvivel komma att få sin motsvarighet även i en eventuell framtida domstolsorganisation, och i varje fall vid anställningen kunna knytas sådana villkor, att ingen svårighet skall behöva möta för befattningshavarnes användning inom den framtida organisationen.

Jag får därför hemställa,

att riksdagen ville i samband med ifrågavarande anslags beviljande hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning, huruvida icke i några av de största domsagorna borde inrättas ordinarie inskrivningsdomarebefattningar.

Stockholm den 21 januari 1928.

K. Schlyter.

I yrkandena under punkterna 3 och 4 här ovan förenar sig

Th. Borell.